

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра бухгалтерського обліку та аудиту
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ___ ” _____ 20__ р.

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою _____ «Облік і аудит» _____
(назва освітньої програми)

на тему: «Облік, контроль та аналіз дебіторської заборгованості
на підприємстві (на прикладі ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»)»
(назва теми)

Виконавець:

студент ФМОІТ 4 курсу 2 групи

Шевченко Крістіна Віталіївна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Чернишова Людмила Вікторівна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних нестабільних ринкових умовах в Україні підприємствам досить складно забезпечити високий рівень збуту продукції та її вчасну оплату покупцями. Саме тому у фірм виникає потреба надавати свою продукцію з умовою відстрочки оплати, несплата якої призводить до виникнення дебіторської заборгованості.

Дебіторська заборгованість – один із найважливіших показників, який впливає на економічну діяльність будь-якого підприємства. Адже її тривале неповернення може погіршити фінансовий стан фірми, негативно вплинути на її платоспроможність та оборотність грошових коштів. У підсумку такі події зазвичай призводять до гальмування розвитку діяльності або, навіть, банкрутства підприємства. Тому питання обліку, визнання і оцінки дебіторської заборгованості є дуже важливими і потребують детального вивчення не тільки майбутніми спеціалістами бухгалтерського обліку, а й власниками підприємств.

Мета дослідження – узагальнення та систематизація теоретичних і практичних основ обліку, контролю та аналізу дебіторської заборгованості, а також надання рекомендацій щодо вдосконалення діючої системи управління дебіторською заборгованістю на досліджуваному підприємстві.

Завдання дослідження:

- з'ясувати сутність економічної категорії «дебіторська заборгованість»;
- ознайомитись з теоретичними та методичними аспектами обліку дебіторської заборгованості;
- розглянути особливості нормативно-правового регулювання обліку та контролю дебіторської заборгованості;
- розкрити методика контролю та аналізу дебіторської заборгованості;
- дослідити організаційно-правову характеристику ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»;
- визначити особливості обліку дебіторської заборгованості на ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»;
- проаналізувати стан розрахунків з дебіторами на підприємстві;
- визначити проблемні питання і напрями удосконалення обліку, системи внутрішнього контролю та аналізу дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є організація обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості на вітчизняних підприємствах реального сектора економіки.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні засади обліку, аналізу та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв».

Методи дослідження. Під час дослідження питань теми використані такі методи: збору та узагальнення інформації – для збору необхідних даних про об'єкт дослідження, спостереження – для вивчення процесу організації та документального оформлення обліку дебіторської заборгованості, групування та порівняння – для

зіставлення даних фінансової звітності підприємства у динаміці років, опис – для фіксації результатів проведеного дослідження, методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України щодо обліку, національні стандарти бухгалтерського обліку, наукові публікації вітчизняних та закордонних вчених з питань теми, матеріали наукових конференцій, первинні документи, синтетичні та аналітичні реєстри обліку, фінансова, податкова звітність та інша документація досліджуваного підприємства ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (63-х найменувань) та 57-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 244 сторінки. Основний зміст викладено на 74-х сторінках. Робота містить 19 таблиць, 14 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретичні аспекти обліку дебіторської заборгованості»* розглянуто питання економічної сутності, класифікації, визнання та оцінки дебіторської заборгованості, досліджено її синтетичний та аналітичний облік та охарактеризовано нормативно-правову базу регулювання обліку і аудиту дебіторської заборгованості.

У другому розділі *«Особливості обліку та контролю дебіторської заборгованості на ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»»* надано загальну економічну характеристику базового підприємства, розглянуто документальне оформлення та особливості обліку розрахунків з дебіторами на ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» розглянуто систему внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємстві.

У третьому розділі *«Аналіз засобів у розрахунках на ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»»* проведено аналіз динаміки складу та структури засобів у розрахунках, ефективності їх використання на досліджуваному підприємстві, оцінено їх вплив на зміну фінансового стану ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв», розкрито основні напрями та шляхи вдосконалення діючої системи обліку, контролю та аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження системи обліку, внутрішнього контролю та аналізу розрахунків з дебіторами можна зробити такі узагальнені висновки.

1. Кожне підприємство у процесі фінансово-господарської діяльності веде розрахунки з постачальниками, підрядниками, покупцями, замовниками, підзвітними особами, бюджетом та дебіторами. Дебіторська заборгованість є важливим компонентом цих розрахунків, оскільки суттєво впливає на фінансову стабільність та тенденції розвитку підприємства.

2. За результатами дослідження визначено, що поняття дебіторської заборгованості пройшло тривалий еволюційний шлях та досить по-різному трактується у дослідженнях вчених. Найповнішим і найзрозумілішим, на нашу думку, є таке визначення: дебіторська заборгованість – це фінансова категорія, яка відображає сукупність специфічних фінансових відносин з приводу способів і строків розрахунків між постачальниками та покупцями, яка набуває форми оборотного або необоротного (залежно від строкості заборгованості) активу постачальника – потенційно позитивного грошового потоку.

3. У процесі дослідження вивчено діючу систему обліку розрахунків з дебіторами на ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв». Зазначене підприємство належить до групи «Lactalis» – сімейної компанії з унікальними традиціями, бездоганною репутацією та багаторічною історією розвитку культури виробництва молочної продукції. Було встановлено, що облік на підприємстві ведеться автоматизовано, за нормами НПСБО та згідно затвердженої облікової політики. В цілому можна констатувати, що документальне оформлення та облік дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві ведеться з дотриманням основних вимог законодавства та встановлених обліковою політикою методик та правил.

4. У результаті проведеного дослідження діючої системи обліку та контролю дебіторської заборгованості ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» нами було встановлено, що в цілому на підприємстві грубих чи системних порушень не відбувається, операції проводяться своєчасно, відображаються в фінансовому обліку в автоматизованому режимі. Однак, на нашу думку, є декілька недоліків, які ми рекомендували б керівництву виправити.

Суми отриманих від постачальників авансів та передплат обліковуються на рахунку 36, замість використання передбаченого Інструкцією № 291 рахунку 681, який взагалі не використовується. Про це свідчить відсутність у загальній оборотно-сальдовій відомості рахунку 681, а також наведена в управлінській звітності інформація щодо сум дебіторської заборгованості з від'ємними значеннями (з «мінусом», червоним кольором). Аналогічно на підприємстві не обліковуються сплачені передплати (аванси) на окремому рахунку 371, а використовуються для цього рахунки 63 або 685 у залежності від контрагентів. Цей факт, наприклад, можна побачити з управлінського документу «Аналіз здійснених передплат та кредиторської заборгованості за рахунком 63.1 на 01.01.2022». Про ці порушення більш детально було описано у 2 розділі даної кваліфікаційної роботи.

Таким чином, порушується методологія ведення обліку розрахунків з виданих та сплачених авансів, підвищується вірогідність допущення помилок та знижується ефективність внутрішнього контролю за розрахунковими операціями на підприємстві. На нашу думку, дана ситуація вимагає обов'язкового виправлення: необхідно чітко відокремлювати аванси отримані з відображенням на рахунку 681 та аванси сплачені з відображенням на рахунку 371.

ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» організовує та здійснює внутрішній контроль щодо активів та проведених господарських операцій з метою незалежної перевірки виконання працівниками своїх посадових обов'язків. Встановлено, що процедури внутрішнього контролю неофіційно здійснюється працівниками планового відділу.

Вважаємо, що це неправильний підхід до організації системи внутрішнього контролю та формування організаційної структури управління у цілому. До того ж обліковою політикою передбачено здійснення внутрішнього контролю відповідальними за це посадовими особами, а фактично цими питаннями займаються ті, чії дії, у тому числі, і слід контролювати. Тому рекомендуємо керівництву підприємства розглянути пропозицію щодо створення та функціонування окремого відділу внутрішнього контролю чи хоча б однієї посадової особи (внутрішнього аудитора/контролера), в обов'язки якого входило б розробку внутрішніх правил, здійснення контрольних процедур, перевірку виконання рішень тощо.

Встановлено, що підприємство, будучи приватним акціонерним товариством і відносячись до великих підприємств, не оприлюднює фінансову звітність (разом з аудиторським звітом та звітом про управління) на своєму офіційному сайті (<https://lactalis.com.ua/>), що є порушенням діючого законодавства України, зокрема Порядку подання фінансової звітності № 419 від 28.02.2000. Принаймні ми таку інформацію не виявили на офіційному сайті підприємства.

Тому керівництву та бухгалтерії підприємства слід ретельно переглянути інформаційну політику ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» стосовно цих питань та регулярно (раз на рік у встановлені законодавчо терміни) оприлюднювати фінансову звітність у повному обсязі на офіційному сайті. Це дозволить уникнути штрафних санкцій, передбачених за порушення порядку оприлюднення фінансової звітності разом з аудиторським звітом, зокрема, штрафу 1000-2000 НМДГ (17000-34000 грн) згідно Ч. 1 ст. 163 КУоАП.

У Наказі про облікову політику досліджуваного підприємства прописано механізм врегулювання розбіжностей між фактичною наявністю активів і зобов'язань і даними бухгалтерського обліку при інвентаризації, але не вказано ані слова про можливі розбіжності щодо розрахунків з дебіторами. Тому вважаємо доцільним доповнити п. 20.3 Наказу про облікову політику ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» інформацією щодо дебіторської заборгованості наступного складу: «У разі виявлення дебіторської заборгованості, за якою закінчився строк позовної давності, вона підлягає списанню за рішенням керівника на витрати підприємства або за рахунок резерву сумнівних боргів. Розбіжності (кількісні та сумові) на рахунках обліку розрахунків з дебіторами за результатами інвентаризації і висновків інвентаризаційної комісії про їх врегулювання слід відобразити у протоколі засідання інвентаризаційної комісії. У разі встановлення розбіжностей за результатами інвентаризації розрахунків, їх необхідно відобразити в обліку згідно діючого законодавства. Якщо до кінця звітного періоду розбіжності не усунено або вони залишилися нез'ясованими, то розрахунки з дебіторами слід відображати в сумах, що впливають із записів у бухгалтерському обліку, і визначати їх правильними».

5. За результатами аналізу фінансового стану з'ясовано, що ефективність господарювання на ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» протягом 2020-2021 року суттєво знизилась, про що свідчить негативна динаміка показників оборотності активів, а також зниження рентабельності продажів, визначеної за фінансовим результатом від основної операційної діяльності. Фінансова стійкість ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» протягом 2020-2021 років все ще залишається на високому рівні. Про це свідчить

зростання коефіцієнта автономії з 0,66 до 0,69 та зменшення коефіцієнта фінансового ризику з 0,5 до 0,45.

6. Досліджуване товариство станом на кінець 2021 року є фінансово стійким та платоспроможним за коефіцієнтами швидкої та загальної ліквідності. Незначне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності можна пояснити тим, що управлінський персонал ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» намагається якомога краще захистити тимчасово вільні грошові кошти від впливу інфляції й вважає за потрібне інвестувати їх у реальні активи (виробничі запаси та засоби у розрахунках) задля збільшення генерування доданої вартості на підприємстві.

7. Дебіторська заборгованість товариства практично на 98% складається із дебіторської заборгованості з внутрішніх розрахунків. Кредиторська заборгованість на підприємстві сформована переважно із кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги. Виявлено, що управлінський персонал ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» повинен зосередитися на управлінні й оптимізації обсягів дебіторської заборгованості з внутрішніх розрахунків. Цей вид заборгованості на досліджуваному підприємстві сформований фактично з дебіторської заборгованості за передану на реалізацію готову продукцію товариства своєму дочірньому підприємству та представництву в м. Павлоград. Тому надано рекомендації управлінському персоналу ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв», направлені на зростання чистої виручки від реалізації продукції та оптимізації розмірів дебіторської заборгованості, яка виникає за передану на реалізацію молочну продукцію. Також доцільно зазначити, що контроль за кредиторською заборгованістю за товари, роботи та послуги доцільно здійснювати завдяки аналізу співвідношення між періодом обороту запасів та періодом обороту кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги (це співвідношення повинно бути менше 1, тоді швидкість обороту запасів, значно випереджає швидкість обороту кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги, й в управлінського персоналу з'являється можливість мати тимчасово вільні грошові кошти (за умови вчасної конвертації у гроші дебіторської заборгованості) задля покриття найтерміновіших зобов'язань.

8. Для поліпшення стану управління дебіторською заборгованістю, управлінському персоналу ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» доцільно здійснити такі заходи.

На рівні формування політики підприємства:

- сформувати рейтинг кредитоспроможності основних контрагентів;
- встановити зв'язок системи мотивації персоналу з розміром дебіторської заборгованості.

На рівні покупців та отримувачів послуг слід:

- встановити граничні суми кредиту, виходячи з реального фінансового стану контрагентів підприємства. Надавати додаткові знижки контрагентам за дострокову оплату відвантажених товарів. Наприклад, при стандартній відстрочці платежу на 30 днів можна передбачити знижку 2-5% за оплату протягом 10 днів після відвантаження, а за передоплату - 5-10%.

Встановлення для контрагентів максимально допустимих кредитних лімітів, які можна розрахувати за допомогою наступного алгоритму:

- визначається максимально допустимий розмір дебіторської заборгованості в цілому по підприємству для підтримки необхідного рівня ліквідності;

- для кожного контрагента або групи встановлюються планований середньомісячний обсяг продажів і середня оборотність дебіторської заборгованості, які визначаються або на підставі укладених договорів, або використовуючи статистику попередніх періодів з поправкою на очікуване зниження;

- визначається кредитний ліміт для покупця або групи покупців, який обчислюється за формулою: $\text{Кредитний ліміт} = \text{Планований обсяг продажів} / \text{Очікуваний період оборотності}$;

- сума отриманих кредитних лімітів по всіх контрагентах чи групам контрагентів порівнюється з максимально допустимим рівнем дебіторської заборгованості, визначеному на першому етапі. Якщо підсумкова сума кредитних лімітів виявиться більше максимально допустимого рівня дебіторської заборгованості, то необхідно переглянути отримані кредитні ліміти у бік зменшення. Знижувати розміри кредитних лімітів необхідно з урахуванням сформованих взаємин з контрагентами, їх прибутковості і показників оборотності дебіторської заборгованості по них. У першу чергу, безумовно, доцільно зменшити ліміти по найменш прибутковим контрагентам з найнижчою оборотністю заборгованості;

- дублювати електронною поштою рахунки покупцям за декілька днів до настання терміну платежу.

На рівні реалізації продукції та наданні послуг слід: формувати пропозиції відстрочки у виплаті грошей для стимулювання попиту; розширити диверсифікацію покупців.

9. Зазначимо, що системи обліку та аналізу дебіторської заборгованості потрібно будувати на відстеженні термінів і величини непогашеної дебіторської заборгованості. При несплаті клієнтом за товари (роботи, послуги) у встановлений термін спочатку слід з'ясувати причини такого прострочення та очікувані терміни її погашення. В майбутньому це допоможе застосовувати методи роботи з боржником так, щоб головним чином захистити інтереси власного підприємства і паралельно зберегти відносини з клієнтами.

При виявленні прострочень можливе використання:

- комунікативних способів (нагадування через дзвінок по телефону, через відправку повідомлення по факсу, поштою, за допомогою іміджу організації, переговорів з топ-менеджментом та ін.);

- економічних методів (нарахування неустойки (штрафи, пені), призупинення поставок товарів, продаж заставного майна і майнових прав, повернення товару);

- взаємозалік фінансових ресурсів (при роботі з дебітором може бути визначено, що існує кредиторська заборгованість перед ним. У такому випадку може вдасться закрити частину або повністю всі зобов'язання між собою).

Система відповідальності і мотивації співробітників щодо реалізації товарів і послуг визначає ефективність продажів і оперативність отримання платежів.

Система відповідальності та мотивації працівників, що займаються продажами в межах системи контролю та управління дебіторською заборгованістю повинна припускати зокрема наступне:

- з'ясування особи або структурного підрозділу, відповідального за проведення оперативного контролю дебіторської заборгованості;
- формування посадових інструкцій для працівників підприємства;
- формування системи ключових показників успішності (КПУ) для з'ясування розмірів бонусів (штрафів) для своїх менеджерів із реалізації з урахуванням непогашення, прострочення платежів і появи дебіторської заборгованості, наявності можливостей щодо повернення придбаних товарів клієнтами та інших умов, які безпосереднім чином впливають на підсумки роботи компанії;
- створення механізму запобігання шахрайству і помилок відповідальних осіб.

Отже, системний підхід до зменшення ризиків неповернення дебіторської заборгованості організації, що полягає в комплексному використанні всіх зазначених вище заходів, допоможе скоротити фінансові ризики ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв».

10. Формування нових партнерських взаємовідносин надає можливість збільшити виробництво молочної продукції, підвищити її якість, розширити асортимент молокопереробних підприємств відповідно до попиту ринку. З метою налагодження партнерських взаємовідносин запропоновано побічну продукцію молокопереробних підприємств (а саме: обрат і сироватку) реалізовувати сільським господарствам для годування молодняку. Це призведе до підвищення економічної зацікавленості аграріїв у збільшенні обсягів виробництва молочної сировини та її постачання на переробку саме на ці переробні підприємства.

11. Управлінському персоналу ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» доцільно інвестувати кошти у встановлення сонячних батарей, що зменшить витрати на одну гривню товарної продукції й підвищить рентабельність виробництва молочної продукції. Залежно від потужності, електростанція скоротить споживання електроенергії на 35-60% в рік. Окупність такої станції становить 4-6 років. Сама станція буде генерувати електроенергію більше ніж 25 років. Додатково не реєструється. Є варіанти технічних рішень станції, які не потребують оформлення «зеленого» тарифу та інших узгоджень з контролюючими органами.

12. Великі компанії досить швидко реагують на споживчі переваги. Так, зниження споживання преміум-брендів призвело до перегляду портфелів брендів і розширення лінійки дешевих брендів або додавання до асортименту сімейної упаковки, які дозволяють економити; або зменшення упаковки (ТМ «Яготинське», ТМ «Селянське») та ін. Виробники розширюють свої портфелі, створюючи нові продукти з молочною або кисломолочною основою, додаючи «корисність» продукту. На сьогодні можна виділити основну світову тенденцію розвитку асортименту молочної продукції – здорове харчування, що підсилює популярність продуктів без використання консервантів і інших добавок. Отже, на молочному ринку досить сильна тенденція вибору натуральних продуктів, тому успішний бренд повинен забезпечити максимальну природність продукту. З цього приводу доцільно залучити на підприємство фахівця з мікробіології, який тестував би продукцію ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» на наявність антибіотиків й внести відповідний запис на етикетку, якою маркується готова продукція досліджуваного підприємства.

АНОТАЦІЯ

Шевченко К. В. «Облік, контроль та аналіз дебіторської заборгованості на підприємстві (на прикладі ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» за освітньою програмою «Облік і аудит».
(*назва освітньої програми*)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2022.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти обліку, контролю та аналізу дебіторської заборгованості.

Проаналізовано нормативно-законодавчу базу щодо питань обліку та аудиту дебіторської заборгованості, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері відображення у бухгалтерському обліку дебіторської заборгованості, особливостей її контролю та економічного аналізу, а також практичний досвід ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» щодо цього питання.

Запропоновано комплекс заходів, направлених на удосконалення системи обліку, контролю та аналізу дебіторської заборгованості.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, облік, оцінка, контроль, аналіз, розрахунки з покупцями та замовниками.

ANNOTATION

Shevchenko K. «Accounting, control and analysis of receivables at the enterprise (on the example of Lactalis Mykolayiv, PJSC)».

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty 071 «Accounting and Taxation» for the educational program «Accounting and Auditing».
(*title of the educational program*)

Odessa National Economics University. – Odessa, 2022.

The work deals with the theoretical aspects of accounting, control and analysis of receivables.

Author analysis the normative-legal base on the issues of accounting and auditing of receivables, scientific works of domestic and foreign scientists in the field of reflection in accounting of receivables, features of its control and economic analysis, as well as practical experience of PJSC «Lactalis-Mykolayiv» on this issue.

Author offers a set of measures aimed at improving the system of accounting, control and analysis of receivables.

Keywords: receivables, accounting, evaluation, control, analysis, settlements with buyers and customers.